

OSMANLI'DAN CUMHURİYETE UZANAN KUŞAĞIN ŞAİR DİPLOMATI YAHYÂ KEMAL VE ESERLERİNDE İSPANYA*

*Dr. Mehmet Necati KUTLU***

SUMMARY

Yahya Kemal (1884-1958) was born during the Ottoman period and died as a very well known poet of his time and a retired diplomat of the young Turkish Republic. He is considered as one of the last representatives of classical Ottoman poetry. He died in 1958 at the age of 74; his funeral was one of the most crowded of those days in İstanbul, attesting the immense popularity of this great poet.

This study aims to analyze the reflections of his experiences as the Ambassador of Turkey in Spain in his works. Some original documents obtained from the government archives of Turkey are included at the end of the study.

Bu çalışma, 1929-1932 yılları arasında İspanya'da Türkiye Büyükelçisi olarak görev yapmış olan şair Yahyâ Kemal'in eserlerinde İspanya ve İspanyollarla ilgili yansımaları tespit etmeyi

* Bu çalışma kısmî olarak Cervantes Enstitüsü yayın organı "Cervantes" dergisinin 5. sayısında İspanyolca olarak yayımlanmış, ancak bu yazıya esas olan arşiv belgeleri ile bazı kaynaklar o çalışmada yer almadığından, konunun yeni bilgi ve belgeler ışığında tekrar ele alınmasında sakınca görülmemiştir.

**Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanısıra, ünlü şairin yaşamının bu dönemine ışık tutar nitelikte bazı belgeler de arşivlerimizden temin edilmiş ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Yahyâ Kemal, 2 Aralık 1884 tarihinde Üsküp'te doğmuştur, o dönemde şehrin Belediye Başkanı olan İbrahim Naci Bey'in oğludur. Gerçek adı Ahmet Ağâh olmasına karşın, edebiyat yaşamı boyunca Yahyâ Kemal takma adını kullanmayı yeğlemiştir. Sanata yatkın bir aileye mensup olan annesi Nakiye Hanım, tanınmış şair Leskofçalı Mustafa Galip Bey'in (1828-1867) yeğenidir.

Dönemin başka önemli isimlerinin hayatlarında olduğu gibi, Yahyâ Kemal'in eğitim sürecinin başlangıcı da aile içinde birtakım sorunlara yol açmış, aile çocuklarının devam edeceği okulun seçimi aşamasında geleneksel eğitim kurumları ile Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki topraklarında kurulan çağdaş okullar arasında bir kararsızlık yaşamıştır. İlköğretim yaşamı çoğu yaşınıninkinden farklı olmamış, babasının kararıyla "Yeni Mektep" isimli okula kaydolmuş ve öğretmeni Gani Efendi'ye teslim edilmiştir. (1889) Bununla birlikte dönemin geleneksel eğitim yöntemi aileyi mutlu etmekten uzak olduğu için birkaç yıl içinde küçüğün okulunun değiştirilmesine karar verilmiştir. Yahyâ Kemal ilkokulu, Üsküp'te yeni kurulmuş olan "Mekteb-i Edeb"de bitirmiş ve bu okul sayesinde dönemin avrupâî tarzında bir eğitim alma, aydın fikirlerle tanışma imkânı bulmuştur. Kendisi, Batı medeniyetiyle bu ilk tanışmasının ilk günlerindeki hissiyatını "bu bana müslümanlıktan çıkmak gâvurluğa karışmak gibi bir şey göründü" sözleriyle ifade etmiştir."¹

"Mekteb-i Edeb"den mezun olduktan sonra Yahyâ Kemal eğitimine öncelikle aynı şehirde, Selanik idadîsinde devam etmiş, burada başladığı orta öğrenimini 1902'de geldiği İstanbul'da Vefa İdadisinde tamamlamıştır.² Bu yıllar Sultan II. Abdülhamid'in saltanat döneminin baskı yıllarına denk gelmektedir ve başkent in boğucu havası delikanlı için tam bir hayal kırıklığı olur. Genç

¹ Ahmet Oktay, "Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s. 409.

² Behçet Necatigil, "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü", Varlık Yayınları, İstanbul, 1967, s. 64.

adam, çok geçmeden hakim baskı ortamına tahammül edemeyeceğini anlar ve en kısa zamanda buradan ayrılmaya karar verir. “Alafranga neslin birçok çocukları (gibi) bir Paris sevdasına da tutulur”³ ve on sekiz yaşını doldurur doldurmaz, 1903 yılı Temmuz ayında Fransa’ya doğru yol alan bir gemiyle Osmanlı başkentini terk eder. Paris’te Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne kaydolar ve “jöntürkler” olarak anılan grupla ilişki kurar. O dönemde Paris’te yaşayan Türkler başlıca iki gruba mensupturlar: Devlet göreviyle orada bulunanlar ve Sultanın despotça yönetiminden kaçarak bu başkente sığınanlar. “Jöntürkler” ikinci gruba giriyorlardı ve henüz yönetim muhalifi olmamasına karşın Yahyâ Kemal bunlardan birçoğuyla kısa zamanda dostluk bağları tesis etmiştir. Fransız başkentindeki yaşamı dokuz yıl kadar sürmüş, bu zaman zarfında Fransızca’yı mükemmel bir şekilde öğrenme ve Siyasal Bilgiler eğitimi yapma imkânı bulmuştur, aynı şekilde Batı edebiyatını tanıma fırsatını da bulmuş, yeni bir edebiyat zevki edinmiştir. Bu dönemde edebî kişiliği üzerinde en çok etki yapan şahsiyetlerden biri, İspanyol kökenli Fransız yazar Jose María de Heredia (1842-1905) olmuştur. Bu etki, şairin bazı dizelerinde göze çarpmaktadır. Çağdaş Türk eleştirmenleri, bu dönem hakkında, “Yahyâ Kemal’in Heredia aracılığıyla, sonraki yıllarda şiir anlayışını kökten değiştirmesine yol açacak Latin ve Yunan şiirini tanımış, Heredia’nın sonnet’lerinde <<şiirin asıl madenine eliyle dokunduğu>> duygusuna kapılmıştır”⁴ yorumunu yapmışlardır.

Yahyâ Kemal 1912 yılında İstanbul’a dönmüş, şehrin en tanınmış eğitim kurumlarından biri olan Darüşşafaka Lisesinde edebiyat ve tarih öğretmenliği yapmıştır. Şair, sonraki dönemde İstanbul Üniversitesinde de ders vermiş (1916-1919), ateşkes sonrasında ise dönemin başkentinde yayımlanan bazı gazetelerde millî mücadeleyi destekleyen yazılar yazmıştır. Mustafa Kemal önderliğindeki millî güçlerin zaferi sonrasında ise imzalanacak barış anlaşmasının koşullarını görüşmek üzere Lausanne’a giden heyette yer almıştır (1922).

³ Mustafa Özbacı, “Yahyâ Kemal’in Duygu ve Düşünce Dünyası”, Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş., Ankara, 1996, s. 16.

⁴ Ahmet Oktay, *a.g.e.*, s. 411.

Şiirlerini aruz ölçüsüyle yazan şairin oldukça ağır bir üslubu vardır. Tercih ettiği konuların başında Osmanlı zaferlerini işlemek suretiyle geliştirdiği tarihi konular gelmektedir. Aşağıda yer alan örnek “Akıncı” adlı tanınmış şiirinden alınmıştır. Pekçoğumuzun aşına olduğu bu şiirde Yahyâ Kemal, esas ordu kuvvetleri gelmeden önce düşman içlerine akınlar düzenleyen ünlü Türk atlılarının kahramanlıklarından söz etmektedir:

*“Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!
Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!
Bir yaz günü geçtik Tuna’dan kafilelerle...”⁵*

Şair, benzer duyguları ortaya koyduğu, çok tanınmış diğer bir şiirinde de aynı akıncıların “Mohaç” savaşındaki (29 Ağustos 1526) yararlıklarını anlatır. Duygusallıkla yüklü, benzersiz güzellikteki yapıt, aşağıdaki dizelerle son bulmaktadır:

*“Geçtik hepimiz dört nala cennet kapısından;
Gördük ebedî cedleri bir anda yakından!
Bir bahçedeyiz şimdi şehitlerle beraber;
Bizler gibi ölmüş o yiğitlerle beraber.
Lâkin kalacak doğduğumuz toprağa bizden,
Şimşek gibi bir hatıra nal seslerimizden!”⁶*

Şair, Cumhuriyetin ilanından üç yıl sonra Polonya’ya, bundan üç yıl sonra da Madrid elçiliğine atanmıştır. Yahyâ Kemal İspanya nezdindeki temsilciliğimize misyon şefi olarak atanan ikinci tanınmış edebiyatçımızdır.⁷ Ünlü şair 1929 ile 1932 yılları arasında adı geçen elçiliğimizi “Ortaelçi” ünvanıyla yönetmiştir. Yahyâ Kemal Madrid’e harf inkılabının gerçekleştirilmesinden (1 Kasım 1928) hemen sonra, 1929 yılının ilk aylarında gönderilmiştir

⁵ Yahyâ Kemal, “Kendi Gök Kubbemiz”, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 2001, s. 22.

⁶ a.e., s. 25.

⁷ Madrid’te görev yapan ilk edebiyatçı sefirimiz, tanınmış romancı Samipaşazade Sezai Bey’dir (1860-1936) ve 1909 y 1914 yılları arasında adigeçen temsilciliğimizde misyon şefi olarak görev yapmıştır.

(Bakınız Ek-1). Bazı kaynaklar, ünlü şairin İspanya'ya doğru yola çıkmadan önce Atatürk tarafından kabul edildiğini ve bu buluşma esnasında Atatürk'ün ona harf inkılabı tasarısından söz ettiğini kaydetmektedir. Bunlara göre, şair bu konudaki şüphelerini biraz da tepkili bir tarzda ortaya koymuş ve o zamana kadar Türk kültürünü temsil etmiş olan eserlerin kaybolmaları ihtimalini ifade etmiştir.⁸

Biraz tatsız geçtiği anlaşılan bu görüşme sonrasında, Madrid'te bulunduğu dönemde de Yahyâ Kemal'in yeni harflere karşı fikir beyan ettiği, dönemin canlı tanıklarınca teyid edilmiştir.⁹ Kemal Bek, dönemi yaşayan bazı kişilerin anılarına ve bizzat Yahyâ Kemal'in ifadelerine dayanarak, bu dönemde Cumhurbaşkanının yakınında bulunan ve aralarında İsmail Müştak Mayakon (1882-1938) ve dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın (1883-1972) yer aldığı bazı kişilerin yeni Madrid elçisi aleyhinde bir uğraş içine girdiklerini kaydetmiştir.¹⁰ Bu uğraş ve ünlü şaire karşıtlık, Yahyâ Kemal'in Portekiz Hükümeti nezdinde akredite edilmesiyle ilgili sürecin gelişiminde de açıkça görülmektedir.

1929 yılı Mayıs ayından itibaren Madrid'teki Türkiye Büyükelçisi, genç Cumhuriyetin Portekiz'le olan ilişkilerini İspanya'dan geliştirmesi amacıyla aynı anda bu ülkeye de akredite edilmiştir (Bakınız Ek-2). Buna karşın, araştırmacı Kemal Bek, ortaelçinin Portekiz Cumhurbaşkanı'na sunması gereken itimatnamenin kendisine 1931 yılı sonuna dek yollanmadığının altını çizmektedir.¹¹ Bu durum Ek-3'de yer alan belgede de açıkça görülmektedir (Bakınız Ek-3).

İspanya'nın içinde bulunduğu dönem itibarıyla görevini zor şartlar altında yerine getirmeye çalışırken, Ankara'dan fazladan çıkarılan zorluklarla da mücadele etmek zorunda kalan Yahyâ Kemal tüm bu olumsuzluklara karşın, kısa zamanda kendini diğer

⁸ Kemal Bek, "Yahyâ Kemal Beyatlı", Tarih ve Özne Yayınları, İstanbul, 2001, s. 65.

⁹ Behçet Kemâl Çağlar, "Yahyâ Kemal ve Bir Konuşma", Yahyâ Kemal İçin Yazılanlar, Hazırlayan Kâzım Yetiş, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, s. 320.

¹⁰ Kemal Bek, *a.g.e.*, s. 61, 64.

¹¹ *a.e.*, s. 61.

misyon şefleriyle Madrit cemiyet hayatının önemli simalarına tanıtmış ve onların sevgisini kazanmıştır. Bu tür dostlukların en çok dikkat çekenini şüphesiz şairin 1902-1931 yılları arasında İspanya tahtında bulunan Kral XIII. Alfonso¹² (1886-1941) ile kurduğu yakınlıktır. Ünlü edebiyatçı, şu anda İspanya tahtında bulunan I. Juan Carlos'un babası olan, dönemin İspanyol Kralıyla karşılaşmalarından birini şöyle anlatmıştır:

“Bir gün XIII. Alfons'un av ziyafetine dâvet edildim. (...) Başka sefirler de vardı. Kral beni vagonuna çağırdı... Gittim. ‘İstanbul’u görmedim; ama dünyada en çok İstanbul’u severim’ dedi ve bana İstanbul’u tasvir ettirdi... O sırada ilhamım boldu. Güzel bir eski İstanbul tasviri yaptım. Kanlıca koyunda senede üç dört defa yapılan mehtâp âlemlerinden, ince kayıklardan, yanık sesli hânendelerden bahsettim. Bayıldı.”¹³

İspanya Kralının Yahyâ Kemal’i ne denli taktir ettiğini ortaya koyan bir hatırayı da ünlü yazar ve edebiyat tarihçisi Nihad Sâmî Banarlı (1907-1974) anılarında aktarmıştır. Aşağıda anlatılan olay Banarlı'nın hatıratında yer almıştır:

“Bir seyahat esnasında İspanya Kralı Alfons’a eski İspanya tarihinden bahsetmiş. Alfons da Kemal Bey için, <<İşte bir insan ki, demiş, sefir olmasa da milletini temsil edebilir.>>”¹⁴

Yahyâ Kemal Madrit’te bulunduğu dönemde yalnızca önemli şahsiyetlerle tanışmakla kalmamış, aynı zamanda Yarımada'nın son derece zengin tarihiyle ve İspanyol kültürüyle de ilgilenmiş, gözlemlerini ve yorumlarını mektup tarzında yazdığı anılarına yansıtmıştır. Aynı zamanda İspanyol başkentinin sosyal yaşamına da katılmaya çalışmış, gerek ülkenin gündelik yaşamını gerekse halkın sosyal ve kültürel yapısını anlamayı denemiştir. Ünlü

¹² XII. Alfonso'nun ölümünden sonra, Habsburg Hanedanına mensup eşi María Cristina'dan olan XIII. Alfonso doğduğu gün kral ilan edilmiş (17. V. 1886) ancak yaşının küçük olması sebebiyle ülkenin idaresi annesine emanet edilmişti. Velayet altında bulunduğu dönemde İspanya tarihinin dönüm noktalarından sayılan 1898 krizi yaşanmış ve İspanya Krallığı son denizaşırı sömürgelerini yitirmiştir.

¹³ a.e., s. 61.

¹⁴ Nihad Sâmî Banarlı, “Bir Dağdan Bir Dağa”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1984. s. 59.

edebiyatçının duyguları ve izlenimleri yalnızca düzyazı eserlerinde değil şiirlerinde de göze çarpmaktadır.

Şairin hatıraları “Mektuplar ve Makaleler” adlı yapıtta toplanmış, İspanya’ya dair bilgilerin neredeyse tümü de mektup şeklinde kaleme alınmıştır. Ünlü yazar, arkadaşı Münir Bey’e yazdığı bir mektupta, hatıratını okurlarına aktarmak için bu türü seçmesinin nedeni hakkında şunları kaydetmiştir:

“İspanya şehirlerine aid tahassüslerimi risale kılıklı yazmayı tavsiye ediyorsun. Benimse şu mektup tarzı tabiatıma daha uygun geliyor. Risalede mechul bir kalabalığa hitap çeşnisi, bir de fazla malûmat serdetmek külfeti var; halbuki ben beni anlayan bir dosta gelişigüzel gördüklerimi anlatmaktan hoşlanıyorum.”¹⁵ Gerçekten de, Yahyâ Kemal’in eserlerinde İber Yarımadasıyla ilgili izlenim ve betimlemeler son derece samimi bir tarzda adeta bir dost sohbeti havasında sunulmuştur. Buna karşın, yazarın üniversite hocası ve araştırmacı kimliği ile olağanüstü kültür birikimi, ayrıntılı anlatımıyla kendini göstermektedir.

Bahsi geçen anlatılarda sıkça konu edilen hususlardan biri İspanyol şehirleridir; şehirler hakkında dile getirilen ilk yorumlar ise isimlerinin kökenleri ile alâkalıdır. Bu isimlerden bazılarının Arapça kökenli olması, eserlerinde bu konuya birçok kez değinen yazarın oldukça ilgisini çekmiş olmalıdır.

İspanyol başkentine ayrılmış bölümde, Beyatlı kentin adının etimolojik kökeni konusunda şu yorumu yapmıştır: “Uzlete iyi alışmamış insanlara göre Madrit sıkıntılı bir şehir olmakla mâruftur. Hakîkatte de böyledir. Genç, kanı hareketli, eğlenceye düşkün, hareketi seven insanlar burada rahatsız olabilirler. Lâkin ben günden güne daha ziyâde münzevîleştiğimden, sekiz dokuz asır evvel mü’tekif ve münzevîlerin diyârı olduğu için Araplar tarafından “Müccerid” ismi verilmiş.”¹⁶ Bu paragraftan anlaşıldığı üzere, Yahyâ Kemal, Madrit isminin kökeninin Arapça’da tecrid edilmiş anlamına gelen “müccerid” sözcüğüne dayandığını düşünmüştür. Oysa ki XIV. Yüzyıl sonlarında yayımlanan “El

¹⁵ Yahyâ Kemal Beyatlı, “Mektuplar Makaleler”, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1990, s. 7.

¹⁶ a.e., s.14.

hissettiği takdir ve hayrettir. Yahyâ Kemal İspanyol resmine ve önemli isimlerine duyduğu ilgiyi şu sözlerle ifade etmiştir:

“İspanya'nın ressamlarına merak sardırdım. Bu millette resim bir kâinattır. Hepsinin en İspanyolu Velazquez, en Hıristiyan'ı Greco, en halk ve tabiat fârikalısı da Goya'dır. İkinci derecede sayılan Murillo'dan tâ muasır resamlara kadar diğer yüzlercesi ise başka milletlerde olsa şeref zirveleri sayılırlardı. Resmin bir millet için ne müthiş bir kuvvet olduğunu burada idrak ettim, diyebilirim.”²⁰ Yazar, ülkenin en önemli ressamlarından bahsettikten sonra İspanyol resim sanatıyla ilgili anlatısını Prado Müzesi hakkında bilgi vererek sürdürür. Anlatının bu kısmında müzenin resim koleksiyonunun önemini altını çizer ancak müzenin varlığının İspanyol başkentinin sıkıcı havasını değiştirmeye yetmediğini de tekrarlar: “Fakat şehrin Prado diye bir müzesi var ki hârikuladedir. Avrupa'nın diğer yerlerinde teker teker görülebilen Velazquez'ler, Goya'lar, Rubens'ler burada salon salon feyzâ-feyziyle bir manzarada görülür. Prado bu şehrin yegâne tesellîsidir. Heyhat ki insanın ruhu ne kadar sanata mevkuf olsa yine bir müzeye kapanamıyor; etrâfında hayat istiyor.”²¹

Yahyâ Kemal'in eserlerinde İspanya ve İspanyollarla ilgili olup, önemle üzerinde durulan bir diğer konu da İspanyol kadınıdır. Sözkonusu kişinin (şairin) gece hayatına meraklı, oldukça bonkör, yemeyi, içmeyi çok seven müzmin bir bekar olduğu hatırlandığında, ülke kadınlarına olan özel ilgisini anlamak zor olmayacaktır. Yazar, İspanyol kadını ile ilgili yorumlarına, Madrid'in ortamından bir kez daha yakınlıkla başlar: “Eğlence yerleri az ve İspanyollara mahsustur, sosyetesini ecnebilere kapalı gibidir ve zaten mahduttur. Kadınları harikulade güzeldir. Fakat Şark kıskançlığının murâkabesine bağlı olduklarından ancak uzaktan seyredilirler. Esmer güzellerinin bu kadar mütenevvî olduklarını, Madrid'e gelmeseydim idrâk edemezdim.”²² Yahyâ Kemal, yalnızca gözlelemekle kalmamış, aynı zamanda böylesi bir çeşitliliğin nedenini ve menşeyini öğrenmek için merak da

²⁰ a.e., s. 15.

²¹ a.e., s. 9.

²² a.e., s. 9.

hissetmiştir; bunun için bir araştırma yapmış ve şu sözlerle ifade ettiği bir sonuca varmıştır:

“İmparatorlukların merkezi olan şehirlerde kadınlar daima güzel olur. Zira cihangirler fethettikleri memleketlerin güzellerini payitahtlarına toplarlar. Güzellik ancak cihangirlik tesalübü sayesinde olabilir.”²³

İspanyol kadını Yahyâ Kemal'in ünlü bir şiirinin de ana temasını teşkil etmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Monet renkleriyle verilmiş bütün bir renk ve hareket cümbüşüdür...”²⁴ sözleriyle değindiği bu şiirin çok tanınması bir ölçüde XX. Yüzyıl Türk müziğinin en önemli isimlerinden biri olan Münir Nurettin Selçuk (1900-1981) tarafından bestelenmiş olmasına da bağlıdır. Şarkı bugün müziğimizin klasik eserlerinden biri sayılmaktadır. Yahyâ Kemal, “<<Endülüs'te Raks>> adını taşıyan bu çok tanınmış şiirinde ise, aşk ve şevk duyguları ile kendinden geçip sarhoş olduğu bir İspanya gecesini anlatır. Egzotik bir hava da taşıyan bu şiirinde asıl tema, ateşli bir İspanyol güzelinin rakedişidir. Neş'e ve eğlence dolu bir Endülüs akşamında, içkinin tesiriyle biraz çakır keyf olan şair, zil sesleri arasında sanatının bütün inceliklerini ortaya dökerek rakeden İspanyol güzeline şöyle seslenir”²⁵:

“ENDÜLÜS'TE RAKS

Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı...

Şevk akşamında Endülüs üç def'a kırmızı...

Aşkın sihirli şarkısı yüzlerce dildedir.

İspanya neş'esiyle bu akşam bu zildedir.

Yelpaze çevrilir gibi birden dönüşleri,

İşveyle devrilmiş, saçılış, örtünüşleri...

²³ Valâ Nurettin, “İspanya'da Yahyâ Kemal'in Bir Ay Misafiri Olmuştum”, Yahyâ Kemal İçin Yazılanlar, Hazırlayan: Kâzım Yetiş. İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, s. 418.

²⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Yahya Kemal”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 151.

²⁵ Mustafa Özbalcı, a.g.e., s. 126.

*Her rengi istemez gözümüz şimdi aldadır;
 İspanya dalga dalga bu akşam bu şaldadır.
 Alnında halka halkadır âşüfte kâkülü,
 Göğsünde yosma Gırnata'nın en güzel gülü...
 Altın kadeh her elde, güneş her gönüldedir;
 İspanya varlığıyla bu akşam bu güldedir.
 Raks ortasında bir durup oynar, yürür gibi;
 Bir baş çevirmesiyle bakar öldürür gibi...
 Gül tenli, kor dudaklı, kömür gözlü, sürmeli...
 Şeytan diyor ki sarmalı, yüz kerre öpmeli...
 Gözler kamaştırır şala, meftûn eden güle,
 Her kalbi dolduran zile, her sîneden: <<Ole!>>²⁶*

Eserleri sanat, zevk ve lüks dolu bir yaşam yansıtmasına karşın, Yahyâ Kemal'in İspanya'da bulunduğu dönemde ülke siyasal açıdan zor bir dönemden geçmekteydi. Görevinin gerektirdiği üzere, tanınmış şair de bu olayları çok yakından takip etmiştir. Madrid'te bulunduğu dönemde Primo de Rivera'nın (1870-1930) dikta rejimi yıkılmış, bu aynı zamanda monarşinin de sonu olmuştur. Yahyâ Kemal bu karışık dönemde İspanyol milletin iç savaş kasırgasına doğru sürüklendiğini görmüş ve bu tablonun kendisinde uyandırdığı derin hüznü eserlerine yansıtmıştır. Yazar, İspanya'nın o yıllarda içinde bulunduğu vaziyeti ve başka diplomatlar tarafından da paylaşılan duygularını, Madrid'te görevli yabancı temsilcilerden biriyle yaptığı konuşmayı nakletmek suretiyle ortaya koymuştur:

“-Biz bu asrın adamları her türlü temizlik ve istirahat esbâbına mâlikiz. Giyeceğimiz, yiyeceğimiz, içeceğimiz var. Banyomuz, sabunumuz var. Lâkin ruh istirahatimiz yoktur. Bunu burada daha ziyâde hissetmiyor musunuz?

²⁶Yahyâ Kemal, “Kendi Gök Kubbemiz”, s. 157-158.

Her nedense benim gibi dertleri olan, belki de İspanya'nın âkıbetini hayırlı görmeyen bu kâmil insan aynı şeyi düşünüyormuş.”²⁷

Yahyâ Kemal İspanya'yı 1932 yılı başlarında terk etmiştir. Bazı eleştirmenler, bu terk edişle, şairin yakın dostu olan Kral XIII. Alfonso'nun sürgüne gitmiş olması ve bu durumun şairin ruhunda yaratmış olduğu büyük hoşnutsuzluk arasında bağlantı kurmuşlardır.²⁸

Birçoklarınca gereksiz olarak nitelenen bu davranış sonrasında yazar bir süre Paris'te bulunmuş, bir dönem Orta Avrupa'da oyalandıktan ve arkadaşı ünlü edebiyatçı Hamdullah Suphi'nin Türk Temsilciliğinin başında bulunduğu Bükreş'te de bir süre kaldıktan sonra Türkiye'ye dönmüştür. Yahya Kemal'in İspanya'dan ayrıldıktan sonra Avrupa'da geçirdiği bu süreyi yorumlayan şair Behçet Kemal Çağlar ise bizzat kendi tanık olduğu bir olayla bağlantı kurarak, daha önceki bölümlerde değindiğimiz 'Yahyâ Kemal'in harf inkılabına karşı fikir bildirmesi' meselesini tayid etmiş ve Atatürk ile ünlü şairin aralarındaki buzların eriyişini "Yahyâ Kemal ve Bir Konuşma" başlıklı makalesinde anlatmıştır. Çağlar, bizzat tanık olduğu, dahası kendinin de içinde yer aldığı bu olayı bahsi geçen yazısında şöyle aktarmıştır:

"... bir akşam saatinde <<Atatürk istiyor>> diye haber geldi; beni yanına götürdükleri zaman sofrada bekleyen misafirlerini kabule hazırlanıyordu, yalnızdık:

-Seni niçin çağırttım biliyor musun? dedi.

-Emretmişsiniz, geldim, cevabını verdim.

-Bugün orada Yahyâ Kemal de var. Yeni harfler aleyhine bir nükte savurmuş; işitince kendine kin bağlayacağını zannetmiş; Avrupa'da döne dolaşa Hamdullah'ın yanına gelmiş; o da Ruşen yoluyla benden istimizca kalkışmış, Ankara'ya getireyim mi diye... Ben danışmanlarını gürültüye boğdum. Müspet-menfi bir cevap alamadan işte Ankara'dalar... Şimdi sen daha gelmemiş ol. Ben

²⁷ Yahyâ Kemal Beyatlı, "Mektuplar Makaleler", s. 22.

²⁸ Muzaffer Uyguner, "Yahyâ Kemal Beyatlı", Bilgi Yayınevi, Ekim, 1992, s. 28.

içeriye girer girmez senin de geldiğini haber verirler. Sana <<sofrada tanışmadığınız kimse var mı?>> diye sorarım; söz Yahyâ Kemal'den açılır; sen onu methe başlarsın, tenkiti de beraber. Ben de tasdik ederim, gönlünü alırız. Haydi şimdi şöyle bir kenara gizlen bakalım. Dur! Sen onun hangi şiirlerini ezbere bilirsin (ben bir ikisini sayıverdim). Yok bu kadar olmaz, sorunca hepsini biliyorum, dersin de ben senden yine bunları isterim...

Büyük salona <<geldi>> haberini verdirip de ikinci defa elini öpüp gösterilen yere otururken sordu:

-Sofrada tanışmadığınız kimse var mı?

-Yahyâ Kemal... Fakat Türk olup hele şairlik iddia edip de onu tanımayan olmaz ki... Yani o beni tanımaz demek istiyorum...

(Bahsin vakitsiz açılmasından çekinen, ikimizin birden pay işitmesinden korkan tanıdıklar, uzatma der gibi işaret ediyorlardı; tembihli olduğumu nereden bilecekler? Ben aldirmeden devam ettim:)

-Yahyâ Kemal, Türkçenin bütün tarihi boyunca en büyük şairlerinden biridir. Aruzu adeta millî vezin hâline sokan; en güzel, en temiz, süt beyaz bir Türkçeyle aruz mısralar yazabilen bir şair. Tek hazin tarafı maziye dönük olması, hâlâ Üçüncü Ahmet devrinde yaşıyormuş gibi, bir türlü Cumhuriyet atmosferine giremeyişidir.

Bu ufak hitabemi Atatürk'ün sabırla dinleyişine benden başka herkes şaştı. Atatürk <<biz de bu fikirdeyiz>> kabilinden bir mukaddemeyle söze başladı; Yahyâ Kemal'in gönlünü aldı; ona Ankara'da, yanibaşında bir vazife vereceğini ima etti; kütüphanesinin ancak onun tavsiyeleriyle tamamlanabileceğini söyledi; eski hizmetlerini ve dostluklarını zevkle andı; sofranın havası yumuşadı..."²⁹

Bu olayın geçtiği dönem sonrasında Ankara'da bir süre dinlendikten sonra Yahyâ Kemal'in parlamenterlik yaşamı başlamıştır, Meclise önce Yozgat sonra da İstanbul Milletvekili

²⁹ Behçet Kemal Çağlar, *a.g.e.* s. 321-322.

olarak girmiştir. 1947 yılı başında Türkiye'nin Pakistan'da Karaçi şehrinde yeni açılan Büyükelçiliğine ilk Misyon Şefi olarak atanmıştır. Yazar yeni kurulan bu ülkede on bir ay kadar kaldıktan sonra yaş haddi nedeniyle emekliye ayrılmıştır. Yahyâ Kemal 1 Kasım 1958 tarihinde İstanbul Cerrahpaşa Hastanesi'nde hayata gözlerini yummuştur. Şiirde klasik Osmanlı tarzının son temsilcilerinden olan ve birçok eleştirmen tarafından aruz vezninin Türk Edebiyatındaki son kahramanı olarak kabul edilen³⁰ Yahyâ Kemal yaşamın bu son dönüm noktasını "Rindlerin Ölümü" adlı manzumesinde şöyle işlemiştir:

*"Ölüm âsûde bahâr ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar; her gece bir bülbül öter."³¹*

KAYNAKÇA

- Artola, Miguel, "Enciclopedia de Historia de España", Alianza Editorial, Madrid, 1991.
- Banarlı, Nihad Sâmî, "Bir Dağdan Bir Dağa", Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1984.
- Bek, Kemal, "Yahyâ Kemal Beyatlı", Tarih ve Özne Yayınları, İstanbul, 2001.
- Beyatlı, Yahyâ Kemal, "Kendi Gök Kubbemiz", İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 2001.
- Beyatlı, Yahyâ Kemal, "Mektuplar Makaleler", İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1990.
- Çağlar, Behçet Kemâl, "Yahyâ Kemal ve Bir Konuşma", Yahyâ Kemal İçin Yazılanlar, Hazırlayan Kâzım Yetiş, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998.
- El-Himyârî, Ibn Abdül Mun'im, "El-Rawz el-Mi'tar Fi Haber el-Aktâr" (Yayıma hazırlayan: İhsan Abbas), Librairie du Liban, Beirout, 1975.
- Necatigil, Behçet, "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü", Varlık Yayınları, İstanbul, 1976.
- Nurettin, Vâla, "İspanya'da Yahyâ Kemal'in Bir Ay Misafiri Olmuştum", Yahyâ Kemal İçin Yazılanlar, Hazırlayan: Kâzım Yetiş, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998.
- Oktay, Ahmet, "Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- Ozansoy, Halit Fahri, "Edebiyatçılar Çevremde", Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1970.

³⁰ Halit Fahri Ozansoy, "Edebiyatçılar Çevremde", Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1970, s. 20.

³¹Yahyâ Kemal. "Kendi Gök Kubbemiz", s. 93.

Özbalcı, Mustafa, "*Yahyâ Kemal'in Duygu ve Düşünce Dünyası*", Akçağ Basım Yayım ve Pazarlama A.Ş., Ankara, 1996.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, "*Yahya Kemal*", Yapı Kredi Yayınları", İstanbul, 1999.

Uyguner, Muzaffer, "*Yahyâ Kemal Beyatlı*", Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992.

T.C. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, (030.18.01.02.1/14.39), (030.18.01.02.3/30.13), (030.10.236.593/9) sayılı belgeler.

Ek 1- Yahyâ Kemal'in Madrit'e Ortaelçi olarak tayin edildiğine dair kararname.

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET
Müameleat müdürlüğü
Şube
Sayı 7541

CUMHURİYET ARŞİVİ

KARARNAME

Varşuva ikinci sınıf elçisi Yahya Kemal beyin Madrit ikinci sınıf elçiliğine naklen tayini, Hariciye Vekâletinden yazılan — Şubat/929 tarih ve 72 numaralı teklif üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 6/2/929 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur .

6/2/929

Reisicumhur

Yahya Kemal

M.M.V.

M. Kemal

Ad.V.

M. Kemal

Eş.V.

İsmail

Ma.V.

S. Sarıca

Ha.V.

S. Sarıca

Da.V.

S. Sarıca

S.İ.MV.

S. Sarıca

İk.V.

S. Sarıca

Na.V.

S. Sarıca

Mf.V.

İsmail

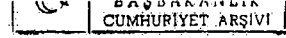
030	18	01	02	1	14	39
-----	----	----	----	---	----	----

Ek II- Yahyâ Kemal'in Portekiz Hükümeti nezdinde akredite edildiğine dair kararname.

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET

Muameleat müdürlüğü
Sohd
Sayı : 8045

Kararname

Hükümetimizin teessüsündenberi Başkonsolos bulundurmak suretiyle münasebat peyda etmiş olan Portekiz hükümeti ile siyasî münasebat tesis edilmesi harici rabıtalaramızın inkişafına yardım edeceği cihetle Madrid Elçimiz Yahya Kemal beyin aynı zamanda mezkûr devlet nezdine akredite edilmesi ,Hariciye vekâletinin 14/Mayıs/1929 tarih ve 65262/246 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine icra ve-hilleri Heyetinin 15/5/929 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur .

15/5/929

REİSİCÜMHUR

Yahya Kemal

030 18 01 02 3 30 13

M.M.V.

M. Kemal

Ad.V.

M. Kemal

Bş.V.

M. Kemal

Ma.V.

M. Kemal

Ha.V.

M. Kemal

Da.V.

M. Kemal

S.M.f.V. V.

M. Kemal

İk.V.

M. Kemal

Na.V.

M. Kemal

Mf.V.

M. Kemal

Ek III- Madrit Ortaelçisi'nin Portekiz Cumhurbaşkanı'na itimatnamesini sunduğuna dair Dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey imzalı belge, belgenin ekinde elçinin konuyla ilgili raporu bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti

I. ncı Daire Umum Müdürlüğü

I. ncı Şube

2. Şube

Ankara 27 Aralık 1931

Hulâsa

Lef: 1 suret.

Yüksek Başvekalete

Lizbon Elçiliğine de tayin buyurulmuş olan
Madrid Elçisi Yahya Kemal Beyefendiden, Lizbon'da Portekiz
Reisicumhuruna itimatnamesini tekdîm ettiğine dair, alınan
tahriratın bir sureti leffen tekdîm kılınmıştır Efendim.

s. s.

a. c.

Hariciye Vekili

Tevfik Rüştü Bey
30-12-1931

J

EK 3'ün Devamı bu boş sayfaya konulacaktır

S U R E T

-:-:-:-:-

Hulasa: Lizbon Elçiliği h.

3068/112/163

Hariciye Vekaletine

Enri Devletleri mucibince Lizbon'a azimet ve Reiscümhur Hazretlerinin İtimatnemelerini 31 Teqrinievvel 1931 de, mutat merasimle, Portekiz Reiscümhuru Hazretlerine tevdi ettim.

Tevdi merasiminden sonra Reiscümhur, Hariciye Nazirile birlikte, hususî kabinesine davet etti. Gerek müşarünileyh gerekse Hariciye Nazırı açtıkları mükâlemede Gazi Hazretlerine, Hükümetimize ve memleketimize karşı ifade ettikleri hissiyatın bilhassa muhabbetkârane olduğunu kaydetmeği vazife addederim. Ayrıldığı zaman müşarünileyh, samimî ve dostane temenniyatının Reiscümhur Hazretlerine arz ve iblağı ricasında bulundu, hasıl ettiğim intibea nazaran Portekiz'de temsilimiz keyfiyeti bilhassa eyi bir tesir yapmıştır.

İtimatnamenin tevdi keyfiyeti on gün zarfında kabül olabildiğinden yalnız bu kısa müddeti Lizbon'da geçirdikten sonra Madrid'e vazifemin başına avdet ettim. Arzı keyfiyet ederim Efendim.

5 Teqrinisanı 1931. Madrid Elçisi